

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ

وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ

وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

مَا نَحَلَّ وَالِدٌ وَلَدًا مِنْ نَحْلِ أَفْضَلٍ مِنْ أَدَبٍ حَسَنِ.

İSLÂMÎ BİR DEĞERİMİZ: EDEB

Muhterem Kardeşlerim!

Edeb, insanı utanılacak durumlardan koruyan sağlam bir irâde ve vicdan duygusudur. Edeb, kendini tanımakla başlar; haddini bilmekle devam eder. Nitekim irfana ermenin ilk şartı “kendini bilmektir.” Bu yüzden eskiden, irfan mektebi sayılan dergâhların giriş kapılarında: “Edeb Yâ Hû” yazardı. Çıkışta ise insan nefsinin varlık iddiasından arındırıp tevâzu telkin eden “Hiç” levhası vardı.

Kardeşlerim!

Edebin Yaratan’a, nefse, insanlara ve tüm yaratılmışlara karşı olmak üzere muhtelif boyutları vardır. Yaratan’a karşı edeb, Allah ile birliktelik şuuru demek olan ihsan duygusuyla kendini okumaktır. Ahsen-i takvim sırrını anlamaktır. Yaratan’ın, kendisini gaye varlık olarak yarattığını bilerek ibadetlerini ihlâs ve takva ile tamamlamaktır. Sürekli bizimle olan¹ ve bize şah damarımızdan yakın bulunan Rabbimizin² her an huzurunda bulunduğumuz duygusuyla edeb kollamaktır.

Nefse karşı edeb ise nefsin tuzaklarını aşmaktır. Sevgili Peygamberimiz’in yaptığı gibi göz açıp kapayıncaya kadar, hatta daha kısa bir süre nefse râim olmaktan Allah’a sığınıp O’na koşmaktır.³ Kendini herkes gibi sıradan görmek, üstünlükte asla başkalarıyla yarışmamaktır. İnsanî ilişkilerle nefsanî duyguları birbirine karıştırmamaktır. Kabiliyet ve yetenekleriyle önce kendini gerçekleştirmek, sonra da aşmaktır. Ardından “Müteâl” olana ulaşmaktır. Kendisinin de, mâlik olduğu şeylerin de gerçek sahibinin “Allah” olduğu bilinciyle coşmaktır. Şâirane şöyle haykırabilmektir:

Alan Sen’sin, veren Sen’sin, kılan Sen!
Ne verdinse odur, dahî nemiz var!

İnsanlara karşı edeb de her insanı Rahmân mazharı bir gönül taşıyan varlık olarak görmektir. Eliyle, diliyle ve bedeniyle onu kırmayacak duyguya ermektir. Her insana değer vermektir. Çünkü değer göstermenin yolu da değer vermektir. İnsanlarla iyi geçinmek, yük almak, aslâ yük olmamaktır. Yâr olmak, ama bâr olmamaktır. Hased, kibir ve cimrilik gibi nefsanî hasletleri aşarak paylaşan, alçak gönüllü ve cömert olmaktır. Kimseyi incitmemek, kimseden incinmemektir. Dilini kötülüklerden arındırarak güzelliklere alıştırmaktır. Gözünü ve diğer uzuvlarını güzelliklerle buluşturmaktır. Gönülünü herkesle barıştırmaktır. Karşılaştığı çirkinlik ve kötülükleri, tatlı dil ile savuşturur.

Yaratılmışlara karşı edeb ise her varlığı, yaratana sebebiyle saygın ve değerli görmektir. Canlı cansız her şeyi önemsemektir.

Aziz Kardeşlerim!

Varlık âleminde insan ve şeytandan başka her şey haddini ve hakkını bilmekte; edebe riâyet etmekte ve kâinâtın düzeni bu sâyede devam etmektedir. Nitekim gök cisimleri edebe riâyetleri sebebiyle aydınlık, melekler de edebleri sebebiyle mâsûm ve temizdirler. Gerçekten insanı insan kılan, edeb ve hayâdır.

İçinde yaşadığımız 21. yüzyılda, insan olarak yaşamak, birbirimizin farkına varmak ve gerçek mutluluğu soluklamak için edebe ne kadar muhtaç olduğumuz açıktır. Edeb, yazılı ve sözlü öğretimden çok, örnek olmak suretiyle görerek kazanılan bir değerdir. Bu değerın nesillerimize aktarılması ise hepimizin görevidir. Nitekim Allah Teâlâ’nın “**canlarımızı ve evlatlarımızı cehennem azâbından korumayı**” emrettiği⁴ âyet-i kerîmenin tefsiri sadedinde Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır: “**Hiçbir baba çocuğuna edebden daha değerli bir şey kazandıramaz.**”⁵ Bu âyet ve hadîsi merkeze alan şu şiir de âdetâ bir hayat düstûru gibidir:

Edeb bir tâc imiş nûr-i Hudâ’dan
Giy o tâcı emin ol her belâdan.

Cenâb-ı Hak cümlemize önce kendi zâtına, sonra nefsimize, sonra bütün insanlara ve tüm yaratılmışlara karşı edeb ile yaşayarak gerçek insanlık sıfatını kazanmayı nasib etsin.

¹ Hadid, 57/4.

² Kaf, 50/16.

³ Ebû Dâvûd, Edeb, 110.

⁴ Tahrîm, 66/6.

⁵ Tirmizî, Birr, 33.